

Ο JULIUS SPEIDEL ΚΑΙ Η ΘΑΣΟΣ

Αθανάσιος Ε. Καραθανάσης

Το 1975, νέος ερευνητής, είχα την ευκαιρία, αλλά και την τύχη να ασχοληθώ με την ιστορία των μεταλλείων της Θάσου, καθ' υπόδειξη αρμοδίων παραγόντων της εποχής εκείνης, προκειμένου να λάβω μέρος σε διεθνές συνέδριο, το οποίο είχε διοργανώσει η Βουλγαρική Ακαδημία Επιστημών στην Βάρνα με την συμμετοχή αρχαιολόγων, ιστορικών, γεωλόγων και άλλων επιστημόνων. Το συνέδριο αναφερόταν στα μεταλλεία της ΝΑ Ευρώπης και η Θάσος ήταν ήδη στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος λόγω των ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων πετρελαίου κατ' εκείνη την εποχή¹. Οι Βούλγαροι γείτονές μας, άλλωστε, είχαν εκδηλώσει ανάλογο ενδιαφέρον κατά την βραχύβια κατοχή της Θάσου από τον βουλγαρικό στρατό κατά τον Β' Μεγάλο πόλεμο². Κατά την έρευνά μου στην νήσο είχα επισκεφθεί στοές και λατομεία, πολλά από τα οποία σήμερα έχουν εξαφανισθεί από την γεωργική και άλλου είδους εκμετάλλευση. Παρήλθον, εξάλλου από τότε τριάντα χρόνια. Κατ' εκείνη, την προ τριακονταετίας έρευνά μου, είχα εντυπωσιασθεί από το βιβλίο του ειδικού μεταλλειολόγου Julius Speidel, το οποίο κυκλοφόρησε το 1929 και ήταν η διδακτορική διατριβή του στην Ακαδημία Γεωλογίας του Freiberg. Το βιβλίο εκτείνεται σε 58+VII σελίδες + 11 πίνακες και από ένα αντίτυπό του ευρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και στην ιδιωτική βιβλιοθήκη του κ. Ν. Ρουδομέτωφ στην Καβάλα³.

1. Η μελέτη αυτή δημοσιεύθηκε στον Α' τόμο των Πρακτικών της First Symposium on the History of Mining in South-Eastern Europe - Pervii Sumposium po Istoriu Gornogo dela u Hogo - Bostots nou Ebroke, Barna - Bolgarija 3-10 Nojabrja 1975, με τον τίτλο *Histoire des mines de Thassos*.

2. V. Beševliev - Ivan Dujčev - D. Javanor, *Belomorski Pregled* - Sofia 1942.

3. Ο πλήρης τίτλος του έργου: Beiträge zur Kenntnis der Geologie und Lagerstätten der Insel Thasos. Von der Sächsischen Bergakademie zu Freiberg zur Erlangung der Würde eines Doktor-Ingenieurs genehmigte Dissertation. Vorgelegt am 15 November 1928 von Diplom-Ingenieur Julius Speidel aus Nürtingen a. N. (Württemberg), Tag der mündlichen Prüfung: 15 Dezember 1928. Referent: Professor Dr. - Ing. F. Schumacher. Korreferent: Geh. Bergrat Professor Dr. phil. Dr. rer. techn. h.c. F. Kobleck. Mit 9 Figuren und 1 Tabellentafel im Text und 11 Tafeln., Freiberg 1929.

Η οικογένεια Speidel και η μεταλλευτική εταιρεία της συνδέθηκε με την νεότερη ιστορία της Θάσου και το Παλατάκι, ως κτίριο διοικήσεως, στα Λιμενάκια θυμίζει τον σύνδεσμο αυτόν. Η εταιρεία Speidel είχε εξασφαλίσει το 1903 την εκμετάλλευση των μεταλλείων της Θάσου από την Οθωμανική κυβέρνηση, που μόλις είχε επανακαταλάβει την νήσο μετά την γνωστή αιγυπτιακή κατοχή. Ο συγγραφέας του βιβλίου Julius Speidel είχε γεννηθεί τον Μάιο του 1882 και σπούδασε τοπογραφία και την λοιπή τεχνική εκπαίδευση στην Στουτγάρδη, το Freiberg και το Μόναχο. Το 1909 έλαβε το δίπλωμα του μηχανολόγου - μεταλλειολόγου. Από το 1909 και ως το 1914 –οπότε άρχισε ο Α΄ Μεγάλος πόλεμος– ασχολήθηκε με τα μεταλλεία της Θάσου· τον Ιούνιο του 1916 το Πρωσσικό Υπουργείο Πολέμου τον απέστειλε στην Τουρκία. Μετά το τέλος του πολέμου εργάστηκε στην Φραγκφούρτη και αλλού ως μηχανικός παραγωγής. Τον Αύγουστο του 1925 ο Julius Speidel επέστρεψε στην Θάσο και συνέχισε τις μελέτες του προσπαθώντας, όπως γράφει, να επαναλειτουργήσει τις κατεστραμμένες, κατά τον Α΄ Μεγάλο πόλεμο, εγκαταστάσεις του μεταλλείου⁴. Στην Θάσο παρέμεινε ως τον Οκτώβριο του 1927, οπότε και επέστρεψε στην πατρίδα του για να καταγράψει τα αποτελέσματα των γεωλογικών ερευνών του, καρπός των οποίων ήταν και η μνημονευθείσα διδακτορική διατριβή του⁵. Άλλωστε, η Θάσος είχε περιέλθει στην ελληνική επικράτεια το 1912, η Γερμανία, πατρίδα των Speidel, ήταν στην πλευρά των ηττημένων και οι Speidel, παρότι τις προσπάθειές τους να διαπραγματευθούν με το ελληνικό δημόσιο, είχαν διακόψει οριστικώς τις εργασίες τους. Ο καλός συνάδελφος κ. Ευστάθιος Κεκριδής, που ερευνήσε τα αρχεία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, μας πληροφορεί για τις άκαρπες γερμανικές παρεμβάσεις στο Ελληνικό Κράτος την περίοδο 1924-1925⁶.

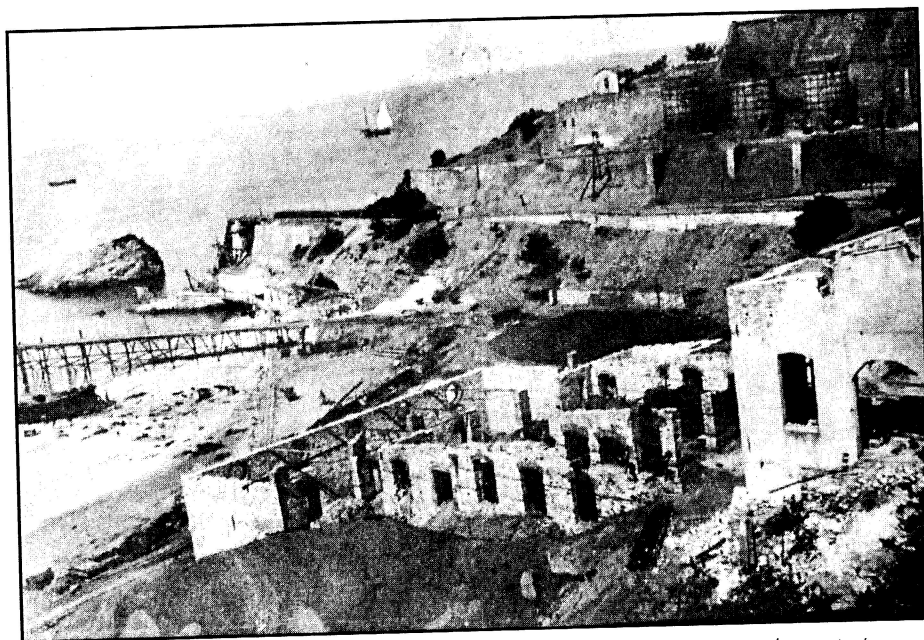
Επιστρέφουμε στο έτος 1903, μία δεκαετία δηλ. προ της εκρήξεως του πολέμου και είναι εύλογο να σκεφθεί κανείς ότι η Γερμανία ενδιαφερόταν να γνωρίσει τις δυνατότητες της Θάσου σε μετάλλευμα. Γέροντες της Θάσου εξέφραζαν στο γράφοντα, το 1975, την υποψία ότι οι Speidel ενεργούσαν ως πράκτορες της χώρας τους και ότι αναζητούσαν και πλουτόνιο⁷. Οι εργασίες των Speidel πήγαιναν πολύ καλά, ώσπου ξέσπασε ο πόλεμος και με τον ερχομό των Γάλλων στην Θάσο κατεστράφησαν όλες οι εγκαταστάσεις. Σημειωτέον ότι στην μελέτη των μεταλλείων είχαν προηγηθεί του Speidel οι Γάλλοι *L. Launay*, *Études géologiques sur la Mère Egée*

4. Για την οποία καταστροφή βλ. παρακάτω.

5. Τα βιογραφικά του αντλήσαμε από το σύντομο βιογραφικό σημείωμα που ο ίδιος παραθέτει στο τέλος της διδακτορικής διατριβής του.

6. Βλ. την εισήγησή του στον παρόντα τόμο.

7. Πρβλ. και τα όσα γράφει ο Γ. Αυγουστιάδης, «Η εγκατάσταση και λειτουργία της Εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάκια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου», *Θασακά*, τ. 9 (1994-1995), Β΄ Συμπόσιο Θασιακών Μελετών, Πρακτικά, επιμέλεια Κωνσταντίνος Χιόνης, Καβάλα 1996, 33.

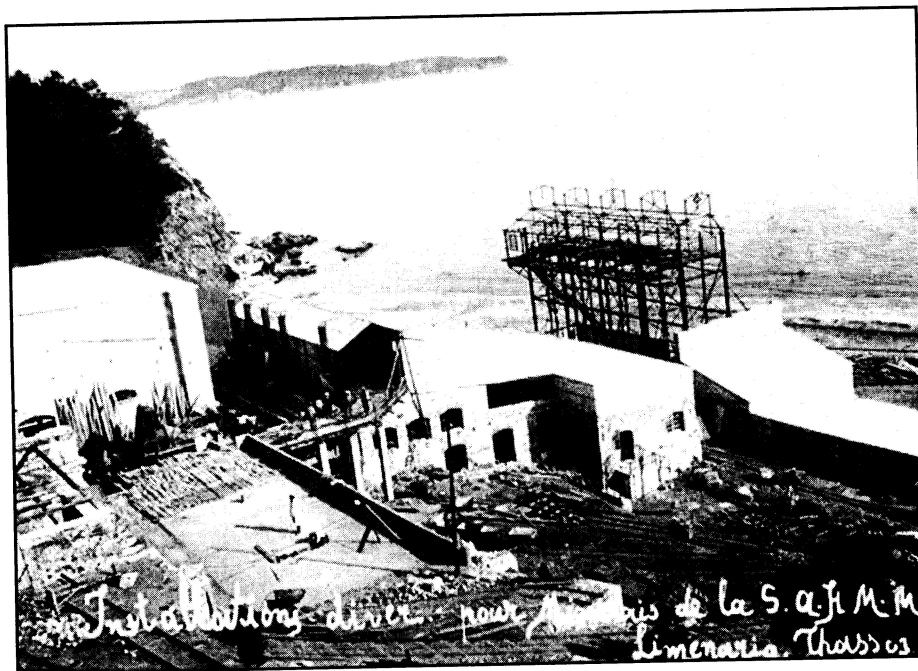

Οι αρχικές εγκαταστάσεις της εταιρείας εγκαταλελειμμένες και ερειπωμένες. (Από το αρχείο του πολιτιστικού συλλόγου «Κάστρο» Λιμεναριών).

(1898) και ενωρίτερον ο *G. Perrot*, *Mémoire sur l' île de Thasos* (1864).

Ως ελέχθη ο Julius Speidel εργάσθηκε στην Θάσο κατά τις δύο προαναφερθείσες περιόδους 1904-1914 και 1925-1927 με εξαιρετική συνέπεια. Ο γράφων δεν είναι ειδικός για να εκτιμήσει τον τρόπο της εργασίας του και πολύ περισσότερον να αναφερθεί στις πολύ ειδικές έρευνές του, τις οποίες αποτύπωσε στο βιβλίο του με σειρά σχεδίων, αναλυτικών πινάκων κατά μετάλλευμα κλπ.. Ωστόσο, γνωρίζουμε ότι εργάσθηκε στις Βούβες, τον Σωτήρα, στην περιοχή Μαρλού-Κορλού και στο βιβλίο του καταγράφει λεπτομερώς τα μεταλλεύματά τους. Προηγείται μια γεωγραφική και ορογραφική περιγραφή της Θάσου, συνοπτική περιγραφή των προηγουμένων ερευνών των Launay, Uiquesnel, Philippson, Beyschlag, Beck κ.ά. που σε γενικές και ειδικές μελέτες τους ασχολήθηκαν με την Θάσο. Ο Julius Speidel προβαίνει μάλιστα και σε αναλογική σύγκριση των θασιακών με τα μεταλλεύματα της ζώνης του Αιγαίου, ομιλεί για την πετρογραφία της Θάσου, το ασβέστιο, το μάρμαρο, τον γρανίτη και τα λοιπά συναφή. Ακολουθεί το κεφ. για τα λατομεία στις Βούβες, Αστρίς, Άγιος Ελευθέριος, Κουμαριά, Σελλάδα, Αγριελιά, Σπηλιό, Πέργερος, Μαρλού-Κορλού, Παπαδιά, Καλλιράχη με την σχετική ανάλυση των μεταλλευμάτων⁸.

8. *Speidel*, ό.π., 3 κεξ.

Οι εγκαταστάσεις της εταιρείας Speidel κατά την περίοδο της Γαλλικής κατοχής (1916-1917). (Από το αρχείο του πολιτιστικού συλλόγου «Κάστρο» Λιμεναριών).

Στα ορυχεία του Speidel εργάζονταν νέοι και νέες Θάσιοι υπό την επίβλεψη επιστητών και εμπειρικών χημικών ως ο Γ. Τσόλιας· είναι μάλιστα πολύ χαρακτηριστική μια φωτογραφία που παραθέτει στο παράρτημα της διατριβής του, όπου εμφανίζονται νέες της Θάσου εμπρός σε ένα εργοτάξιο ορυχείου⁹. Από ελληνικές πηγές γνωρίζουμε ότι ο διδάσκαλος της Ποταμιάς Αλέκος Γεωργιάδης εργάστηκε στους Speidel επί τρία έτη (1905-1908), ότι ταμίας της ήταν, περί το 1910, ο Μ. Χρηστίδης, υιός του γνωστού ιατρού Χρηστίδη¹⁰, γιατρός τους ο Δ. Βασιλειάδης, ο διευθυντής του πλυντηρίου W. Schaab και ο διευθυντής του ξυλουργείου Hofman μετείχαν σε κοινωνικές εκδηλώσεις της Θάσου¹¹. Το πλούσιο μέταλλευμα διατηρούνταν στις στοές, ενώ το πτωχό διοχετεύονταν στην παραλία των Λιμεναριών για

9. Speidel, ό.π., πίναξ 1, 4.

10. Απ. Ε. Βακαλόπουλος, «Ο περιηγητής βαρόνος E. de Mandat - Grancey για τη Θάσο κατά τα τέλη του 19ου αιώνα», στον τόμο *Παγκαρπία Μακεδονικής Γης*, Θεσσαλονίκη 1980, 629-636· πρβλ. την ίδια μελέτη στον τόμο Α΄ *Τοπικό Συμπόσιο, Η Καβάλα και η περιοχή της*, Θεσσαλονίκη, έκδ. Ι.Μ.Χ.Α., 105-111.

11. Αθ. Ε. Καραθανάσης - Ιω. Θ. Μπάκας, «Θασιακά Εκπαιδευτικά (1860-1910)», *Θασιακά*, τ. 10 (1996-1997), Πρακτικά Γ΄ Συνμποσίου Θασιακών Μελετών, Καβάλα 2001, 348.

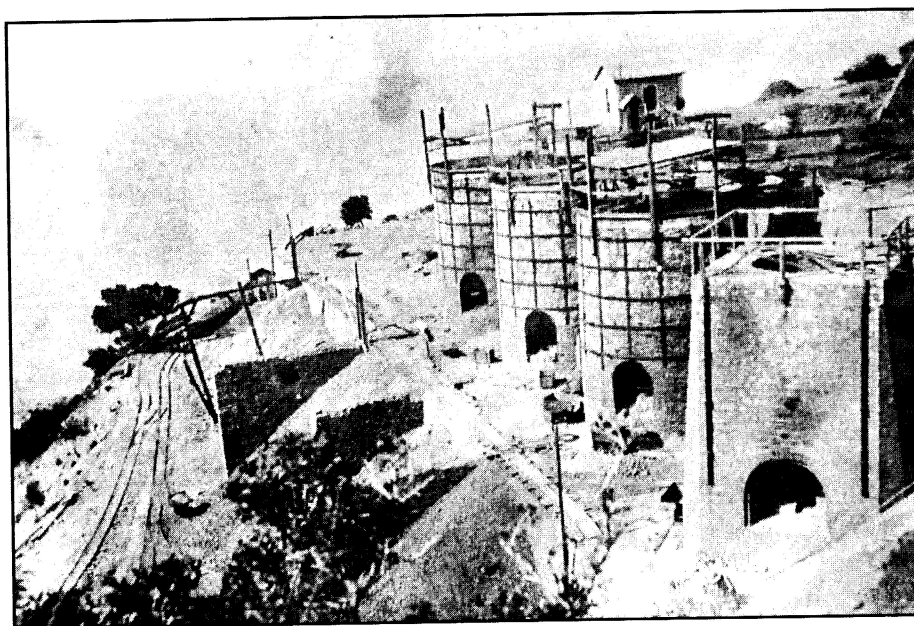
πλύση. Ο ίδιος ο Julius Speidel μας πληροφορεί ότι η δυνατότητα πλύσεως ήταν 300 τόνοι ημερησίως και ότι μεγάλη δυσκολία αντιμετώπιζαν στο διαχωρισμό βαρίτη από το ασβέστιο.

Στον επίλογο του βιβλίου του ο Speidel παρέχει σειρά πληροφοριών για την ιστορία των μεταλλείων της Θάσου, όπως λογουχάρη αναφέρεται στον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη που ομιλούν για τον θασιακό πλούτο τον προερχόμενο από τα μεταλλεία, αλλά και από την ευρεία εκμετάλλευση μαρμάρου που προορίζονταν για γλυπτά και για επιγραφές· μνημονεύει, ωσαύτως, τα σωζόμενα αρχαία λατομεία και τις στοές. Ομιλεί για την εγκατάσταση των Φοινίκων το 1500 π.Χ., που φαίνεται ότι πρώτοι αυτοί εκμεταλλεύθηκαν το πλούσιο θασιακό μέταλλευμα, τους Παριανούς που το 800 π. Χ. εξεδίωξαν τους Φοίνικες από τους οποίους εδιδάχθησαν την μεταλλευτική τέχνη· γράφει, ακόμη, για τον Ηρόδοτο που είδε τα ορυχεία χρυσού στη Θάσο, τα μεγάλα θασιακά τείχη γύρω από τον Λιμένα, τους 40.000 κατοίκους, την ακρόπολη, το θέατρο, τους μεγάλους ναούς, αλλά και για την παρακμή της ως εκ της καταλήψεώς της από τους Πέρσες. Ακολουθούν τα σχετικά με την είσοδο των Θασίων στην Αθηναϊκή συμμαχία, τις ιστορικές αλλαγές, ώσπου το 336 π.Χ. (κατά τον Speidel), το 357 ή 340 π.Χ. κατ' άλλους ο Φίλιππος επεξέτεινε την κυριαρχία του και στην Θάσο και άρχισε νέα περίοδος ακμής της νήσου, κατά τις πηγές, ενώ κατά τον Speidel σημειώνεται η παρακμή της¹². Μετά την μάχη των Φιλίππων η Θάσος πέρασε στην ρωμαϊκή κυριαρχία και αποτελούσε τμήμα της επαρχίας (provincia) της Θράκης, μνημεία της αποίας είναι οι διασωθείσες σαρκοφάγοι.

Στις αρχές του 20ού αι., μετά τις πολλές και γνωστές περιπέτειες που γνώρισε η Θάσος κατά την βυζαντινή περίοδο και την Τουρκοκρατία, όπου οι πηγές σιωπούν για την εκμετάλλευση των ορυχείων, φθάνουμε στις αρχές του 20ού αι., οπότε επαναρχίζει η ζωή των μεταλλείων. Πράγματι, ως τα μέσα του 19ου αι. λόγω των ιστορικών συγκυριών σημειώθηκε παρακμή της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της υλοτομίας της Θάσου. Σημειωτέον ότι και κάποιος Coigny, άγνωστος από άλλες πηγές, εξ όσων γνωρίζω, ζήτησε ανεπιτυχώς το 1895 την εκμετάλλευση των μεταλλείων του Κάστρου¹³. Είναι γνωστές όλες αυτές οι περιπέτειες, γι' αυτό και τις παραλείπω επανερχόμενος στο 1903, οπότε και γίνεται η πάκτωση των μεταλλείων των Βουβών στους Fr. Speidel και Edwin Speidel για δύο χρόνια και αργότερα το 1905 για τα συγκροτήματα Σωτήρος - Καζαβητίου με μερικούς συνδικαιούχους στην Σελλάδα, Κουμαριά, Αστροίς κ.ά. Από το 1903 ως το 1916, κατά διαστήματα, βεβαίως, αφού παραλλήλως παρακολουθούσε και τα μαθήματα στα προαναφερθέντα πανεπιστήμια, ο Speidel με την οικογένειά του εργαζόταν μεθοδικώς. Το 1916 οι Γάλ-

12. *Speidel, ό.π.*, I κεξ. (IV Geschichte des Bergbaues und Wirtschaftliches).

13. *Αγγουσιτίδης, ό.π.*, 32. Πρβλ. και *Κωνσταντίνου Χιόνη*. Η εγκατάσταση της μεταλλευτικής εταιρείας Speidel στα Λιμενάρια και οι θετικές ή αρνητικές αντιδράσεις των κατοίκων, *Θασιακά*, τ. 11 (1998-2000) σ. 348-361.

Οι φούρνοι της εταιρείας Spreidel κατά τα χρόνια της λειτουργίας τους. (Από το αρχείο του πολιτιστικού συλλόγου «Κάστρο» Λιμεναριών).

λοι κατέστρεψαν τις εγκαταστάσεις και ο Julius ευρέθηκε στην Τουρκία. Ο ίδιος γράφει μάλιστα ότι η Θάσος και οι Θάσιοι τελούσαν υπό στρατιωτική κατοχή και ορισμένοι Θάσιοι υπάλληλοι και εργάτες της εταιρείας κατεδιώχθησαν, φυλακίσθηκαν και εξορίστηκαν από τους Γάλλους, συγκεκριμένως από Σενεγαλέζους στρατιώτες, που κατέστρεψαν τον τεχνικό εξοπλισμό, τις μηχανές, τα βαγονέτα, ενώ το Παλατάκι κατέστη νοσοκομείο Άγγλων αξιωματικών¹⁴. Στον πρόλογο μάλιστα του βιβλίου του ο Spreidel εκφράζεται κολακευτικώς για τους Θασίους επισημαίνοντας ότι παρά τις ξένες κατακτήσεις αυτοί κράτησαν αναλλοίωτα ήθη και έθιμα όπως τα έλαβαν από τους προγόνους τους. Γράφει, επίσης, ότι η απελευθέρωση της νήσου από τον ελληνικό στρατό συνετέλεσε στην βελτίωση των όρων ζωής των κατοίκων με την λειτουργία ταχυδρομείου και τηλεγράφου και ότι με δαπάνη του ομίλου Spreidel επιτεύχθηκε η καλωδίωση της Θάσου με την ηπειρωτική Ελλάδα και ιδιαίτερος με την Καβάλα. Από την ίδια περίοδο άρχισε να λειτουργεί δίκτυο υδρεύσεως, η ίδρυση νέου εργοστασίου ελαιολάδου, η ηλεκτροδότηση και τελευταίως, περί το 1925-1927, η οδοποιία. Μετά το τέλος του πολέμου, τον Φεβρουάριο του 1925, βάσει της συμφωνίας της συνθήκης των Βερσαλλιών τα μεταλλεία Spreidel εξε-

14. Spreidel, ό.π., III: Das grosse Zentral - Burogebaude blieb erhalten und diente als Hospital für englische offiziere.

τέθησαν σε πλειστηριασμό από την ελληνική κυβέρνηση εκ του γεγονότος ότι ήταν περιουσία εχθρική· οι Γερμανοί εκπρόσωποι της εταιρείας ζήτησαν να επανακτήσουν τα δικαιώματά τους, όπως γράφει και στον παρόντα τόμο ο συνάδελφος κ. Ευστάθιος Κεκριδής. Τελικώς οι Γερμανοί απέσυραν το ενδιαφέρον τους, ενώ παρ'αλλήλως οι Θάσιοι, ως γράφει ο Speidel, ζήτησαν οι ίδιοι να εκμεταλλευθούν τα μεταλλεία της νήσου τους και η εκχώρηση των μεταλλείων κατέληξε στην νεοϊδρυμένη Société Hellénique Metallurgique et Minière, θυγατρική της βελγικής Vieille Montagne, η οποία και άρχισε το έργο της επισκευής των κατεστραμμένων τεχνικών εγκαταστάσεων και την κατασκευή νέων στα Λιμενάκια. Στο μεταξύ, όπως είδαμε, ο Julius Speidel επανήλθε, ιδιωτικώς αυτήν την φορά και συνέχισε επί διετία τις έρευνές του (1925-1927). Υπενθυμίζουμε ότι ακολούθησε η εταιρεία Χονδροδήμου ως το 1962 με την υπαίθρια εκμετάλλευση στον Μαυρόλακκο και στις Τζίνες και η σύγχρονή της Αποστολόπουλος Α.Ε. - Schmidt - Krupp στην Κουμαριά και Κουπανάδα¹⁵.

Αυτή ήταν, εν ολίγοις, η δράση στην Θάσο του Γερμανού μεταλλειολόγου Julius Speidel, όπως την αποτύπωσε στο βιβλίο του για την ιστορία και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Θάσου. Ευχής έργον είναι να αξιοποιηθεί όχι μόνον ο πλούτος της, αλλά και να στεγασθεί στο Παλατάκι των Λιμεναρίων το πρώτο γεωμεταλλευτικό πάρκο της χώρας, σύμφωνα με την πρόταση του καθηγητού του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Γιάννη Διαμαντή, που συνεργάστηκε με το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών¹⁶.

15. Νίκος Σπιτσέρης, «Τα παλιά μεταλλεία της Θάσου», εφημ. *Θασιών γη*, φύλλο 119, 1 Απρίλ. 2003, 10.

16. *ό.π.*, 11.